

Matias Kaihovirta, Janne Väistö & Mats Wickström

Etnonationalismi Suomessa – tuntematon osa historiaamme?

Matias Kaihovirta, Janne Väistö ja Mats Wickström kirjoittavat, että Perussuomalaiset eivät ole ainoita, jotka flirttailevat etnonationalismin kanssa. Ajatuksia etnisestä paremmuudesta ja väestönvaihdon uhasta oli valloillaan Ruotsalaisessa kansanpuolueessa maailmansotien välisenä aikana. Esimerkiksi puolueen puheenjohtaja Eric von Rettig julisti suomenruotsalaisten kuuluvan pohjoismaiseen rotuun ja kutsui kielikiistaa suomenruotsalaisten rotutaisteluksi.

Suomalaista nationalismia ovat muokanneet etnisyyteen liittyvät näkemykset: kieli, 'perimysmaa' ja verisiteet edellisiin sukupolviin. Etnonationalismi näkyy nykyään perussuomalaisissa, mutta 1930-luvulla myös RKP, puheenjohtaja Eric von Rettigin suulla, halusi korostaa suomenruotsalaisten "rodullista ylivaltaa".

Yksi syksyn 2022 puhutuimmista poliittisista ulostuloista oli perussuomalaisten uusi suomalaisuusohjelma, joka herätti paljon keskustelua suomenruotsalaisessa mediassa. Taustalla oli perussuomalaisten vaatimus pakollisen ruotsin kielen opetuksen lakkauttamisesta suomenkielisissä kouluissa. Puolueen mukaan Suomen kutsuminen kaksikieliseksi maaksi on harhaanjohtavaa, koska suomalaisten äidinkieli on suomi ja he puhuvat keskenään suomea. Suomen valtion tarkoitus on suojella suomalaista kansaa, eikä sen pitäisi pyrkiä turvaamaan mitään muuta kieltä kuin Suomen kansan puhumaa kieltä – suomea.

Tavoite on linjassa puolueen entisen puheenjohtajan ja nykyisen eduskunnan puhemiehen Jussi Halla-ahon 30.6.2019 Twitterissä antaman lausunnon kanssa: "Toki ajamme 'etnonationalismia' siinä mielessä, että suomalaiset ovat etninen ryhmä ja Suomi kuuluu tälle etniselle ryhmälle. Emme kuitenkaan tuijottele yksilöiden verenperintöä, vaan ymmärrämme, että suomalaisten nykyinen koostumus on tulos menneistä sekoittumisista."

Mutta etnonationalismi ei ole historiallisesti varattu vain perussuomalaisille. Esimerkiksi RKP:n puheenjohtaja Eric von Rettig korosti vuoden 1919 Folktingetin eli suomenruotsalaisten kansankäräjien avajaispuheessaan, että ruotsin ja suomenkielisten välinen konflikti ei johtunut vain kielieroista, vaan se oli ”kahden kansakunnan ja kahden rodun välinen taistelu”.¹

Johtavat suomalaiset poliitikot ovat siis eri aikoina hakeneet perustansa poliittiselle toiminnalle etnisestä – von Rettigin tapauksessa jopa rodullisesta – yhteisöstä. Kansainvälisessä nationalismitutkimuksessa tätä kutsutaan etnonationalismiksi.

Kansallisvaltio lähtö- ja päätepisteenä

Nykyinen historiankirjoitus syntyi 1800-luvulla rinnakkain nationalismin nousun kanssa. Historialla oli keskeinen rooli siinä, kuinka ihmiset, joilla oli sama kieli, uskonto, kulttuuri ja usein myös sama ihonväri, yhdistettiin saman yhteisön jäseniksi. Tarinalla yhdistyneestä ja yhtenäisestä kansasta on ollut tärkeä rooli, kun kansakunnan itsensä toteuttaminen on esitetty historian perimmäisenä tavoitteena ja liikkeellepanevana voimana.

Historioitsijoiden tehtävänä oli kirjoittaa oman kansan kehitys uljaasta menneisyydestä nykyaikaiseen kansallisvaltioon ja näin legitimoida kansallisvaltion olemassaolo. Modernin historian alkuajoista lähtien historioitsijat ovat myös käyneet kriittistä keskustelua sekä toisinaan hylänneet kansallisvaltioparadigman.

Lukemattomista metodologisista innovaatioista ja uusista teoreettisista näkökulmista huolimatta historian tieteenalan näyttää kuitenkin olevan vaikea olla pitämättä kansallisvaltiota tutkimuksen määrättyä lähtökohtana. Vielä nykyäänkin julkaistaan tieteellisiä teoksia, joissa kansallisvaltio on normi, jolloin tutkimuksen implisiittisenä tavoitteena on esimerkiksi aiemmin unohdettujen ryhmien, kuten talonpoikien, työläisten, naisten tai erilaisten vähemmistöjen liittäminen osaksi kansallisvaltion historiaa.

Toisin sanoen uusin historiantutkimus pyrkii tekemään kansallisvaltiosta yhtenäisemmän ja ennen kaikkea vahvemman, kun ’me’ sovimme vanhoista synneistä ja teemme hyvitystä laajemman (suomalaisen) kansallisen historian kautta. ’Kansakunta’ tai kansallisvaltiollinen ’yhteiskunta’ pysyy tarinan subjektina.

Nationalismin eri muodot

Nationalismitutkimuksessa on tehty ero *etnisen* ja *kansalaisnationalismin* välillä. Jälkimmäisellä on yleensä myönteisempi merkitys kuin edellisellä, koska sillä katsotaan olevan osallistavampi ulottuvuus. Usein nämä kaksi nationalismia erotetaan toisistaan myös maantieteellisin perustein: kansalaisnationalismi on länsieurooppalaista, kun taas etninen nationalismi on tyyppillistä Keski- ja Itä-Euroopassa, jossa on historiallisesti ollut monikansallisia ja monikielisiä valtiomuotoja.

Suomalaiset historioitsijat ovat perustelleet suomalaiskansallista menestyskertomusta vetoamalla maan läntisiin siteisiin. Toisaalta aina, kun Suomea on pidetty takapajuisena, syyttävä katse on käännetty itään. Valinnat ovat sanelleet sen, mihin nationalismin lokeroon historioitsijat ovat halunneet Suomen sijoittaa.

Mutta onko hedelmällistä tehdä eroa näiden kahden nationalismin välillä? Voisiko olla niin, että oletettu myönteinen ja 'hyvä' kansalaisnationalismi on itse asiassa hegemonisen mononationalismin ilmentymä, jossa hallitsevasta etnisyydestä tulee sanaton normi?

Ajatellaanpa Ranskaa, kansalaisnationalismin ja väitetyyn hyvän isänmaallisuuden luvattua maata. Eikö juuri Ranskan valtio ole osoittanut hyvin vihamielistä suhtautumista muslimeihin ja muihin vähemmistöihin, jotka eivät noudata 'yleisiä' ranskalaisia kulttuurisia ja kansallisia ominaisuuksia? Kansalaisnationalismin ajatus assimilaatiosta voidaan nähdä etnisesti erilaisten sortamisena, jotta heidät voidaan hyväksyä tai sulkea pois näennäisesti neutraalista kansallisvaltiosta, jonka normatiivinen etninen enemmistö on usein tehty näkymättömäksi. Ei ole harvinaista, että enemmistö on ryhtynyt toimiin painostaakseen vähemmistöjä vaihtamaan kielensä enemmistön 'standardikielen'. Tämä samainen politiikka kummittelee muun muassa Suomessa meneillään olevassa keskustelussa saamelaiskäräjälaista.

Siksi on tärkeää huomata, että nationalismiin sisältyy aina etnisyyteen liittyviä käsityksiä. Nationalismi on itse asiassa etnopolitiikkaa samalla tavalla kuin sosialismi on luokkapolitiikkaa ja feminismi on sukupuolipolitiikkaa. Etnonationalistit näkevät etnisen yhteenkuuluvuuden, esimerkiksi kielen, syntyperän (veren) ja omistusoikeuden alueeseen (maahan), perustana omalle kansakunnalle. Tyyppillisesti etnisesti määritellyn kansakunnan tai kansan ajatellaan myös hallitsevan oletettua kotimaataan.

Etnonationalismin tulo Suomeen

Suomessa kieli on ollut tärkein sosiaalisesti kantava elementti etnonationalistisessa eriytymisessä ja kuvitellun kansakunnan luomisessa. Kuten historioitsija Jussi Kurunmäki on osoittanut, J.V. Snellmanin periaate ”yksi kieli, yksi mieli” ja hänen suomalaistamisohjelmansa perustuivat etniseen kansakunnan määritelmään.² Snellmania voidaankin luonnehtia ensimmäiseksi ohjelmalliseksi suomalaiseksi (vaikkakin ruotsinkieliseksi) etnonationalistiksi.

Snellmanin näkemys suomalaisesta Suomesta näkyy myös perussuomalaisten suomalaisuusohjelmassa. Tämä snellmanilainen etnonationalismi pysyi pitkään ainoana Suomessa, kunnes 1850-luvun lopulla sen haastoi ilmestyksen muodossa nuori ruotsinkielinen opiskelija Axel Olof Freudenthal:

Se valkeni minulle selvänä totuutena, se juurtui minuun vankkana varmuutena: minä ja monet meistä eivät ole suomalaisia, vaan puhtaita ruotsalaisia, osa 'Suomen ruotsalaista väestöä'.³

Freudenthalilaisen näkemyksen mukaan Suomen kansa koostui kahdesta kansallisuudesta, ruotsalaisesta ja suomalaisesta. Tämän ideologisen ytimen pohjalta syntyi suomenruotsalainen etnonationalismi, joka kukoisti demokratian läpimurron yhteydessä 1900-luvun alussa. Tavoitteena ei ollut Suomen valtion ruotsalaistaminen vaan niin sanotun ruotsalaisen maan – etnisen alueen – suojaaminen ”suomalaisen kolonisaation” uhalta.

Seuraavina vuosikymmeninä niin kutsuttu ”kielitaistelu” ja kummankin ”kansallisuuden” mobilisointi laajeni ja demokratisoitui. Tuloksena oli, kuten historioitsija Max Engman on korostanut, rinnakkaisia yhteiskunnan rakentamisia Suomen valtion sateenvarjon alla.⁴ Vielä 1933 suomenruotsalaisen politiikan huipulta vedottiin rodulliseen ylivertaisuuteen, kun puolueen puheenjohtaja von Rettig julisti RKP:n puoluekokouksessa suomenruotsalaisten kuuluvan ”pohjoismaiseen rotuun”. Hän myös väitti, että kielikiista oli suomenruotsalaisten rotutaistelu.⁵

Tällaisten uskomusten merkitystä arkielämässä on tutkittu hyvin vähän, mutta on monia viitteitä siitä, että ainakin monet keskiluokkaiset ja koulutetut suomenruotsalaiset pitivät suomenkielisiä länsimaisten rotuoppien mukaisesti rodullisesti alempiarvoisina.

Etnonationalismi katutasolla ja tutkimustehtävänä

Snellmanin unelma suomenkielisestä kansallisvaltiosta ei toteutunut, kun itsenäisestä Suomesta tuli virallisesti kaksikielinen maa. 1920-luvulla erityisesti nuoremmat koulutetut ihmiset, kuten Urho Kekkonen, alkoivat suosia aitosuomalaisuutta eli suomalaista etnonationalismia.

Tämä identiteettipoliittisen opiskelijaradikalismien aalto, jonka rinnalla nykyinen 'wokeismi' kalpenee, johti muun muassa siihen, että ruotsalaisuuden päivän viettäminen Helsingissä vuosien 1933 ja 1938 välillä muuttui kirjaimellisesti kansallisuustaisteluksi. Helsingin kaduilla puhkesi etnisiä mellakoita, joita viilennettiin paloletkujen avulla. Tämä oli tietävästi ensimmäinen kerta Pohjoismaissa, kun poliisi käytti vesitykkiä mellakoiden lopettamiseksi. Vesisuihkut eivät kuitenkaan pystyneet sammuttamaan vuosittaisia väkivaltaan yltyneitä ideologisen päätöksen purkauksia. Ruotsinkielisten ja suomenkielisten välisiä pahoinpitelyjä ja tappeluita säestivät taistelulaulut ja huudot, kuten ”ruotsalaiset ovat pahempia kuin venäläiset”.⁶

Katujen politiikka väistyi lopulta geopolitiikan ensisijaisuuden tieltä. Taistelu yhteistä vihollista vastaan idässä hillitsi suomen ja ruotsinkielisten etnonationalistisia ylilyöntejä. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että suomalaiset olisivat hyväksyneet kahden kielen ja 'kansallisuuden' olemassaolon. Nämä etniset kokemukset ovat yhtä lailla osa suomalaisen nationalismin historiaa kuin Lauantaseura, laukaukset senaatissa tai äitiyspakkaus.

Tutkimus nationalismin moninaisista merkityksistä ja vaikutuksista menneisyyden ihmisten jokapäiväisessä elämässä valaisee laiminlyötyä historiaa ja luo samalla edellytykset nykypäivän nationalismin paremmalle ymmärtämiselle. Nationalismin monitahoisuutta voidaan sekä rekonstruoida että dekonstruoida, kun sitä lähestytään konkreettisissa kokemuksissa ja historiallisissa tilanteissa, joissa etnisyys koettiin todelliseksi ja eläväksi ja joissa se satoi toimijat yhteen kollektiiviseen toimintaan ”kansakunnan” (uudelleen) perustamiseksi tai yhdistämiseksi. Väitämme, että tämä on jatkuva prosessi, joka näyttää tällä hetkellä voimistuvan kaikista edistyksellisistä toiveista huolimatta.

Vaikka useimmat mielipidevaikuttajat pitävät nykyään 'huonoa' etnopolitiikkaa tuomittavana – ainakin jos se ilmenee enemmistöjen taholta – ei voida sivuuttaa sitä tosiasiaa, että etnonationalismi on osa Suomen historiaa ja nykypäivää. Siksi on tärkeää tehdä näkyväksi, miten etnisyys, maa ja rotu ovat kuuluneet osaksi suomalaista poliittista ajattelua ja toimintaa. Tätä

kautta voimme nykyisessä monikulttuurisessa yhteiskunnassa paremmin ymmärtää valtasuhteita ja sosiaalisia hierarkioita eri etnisten ryhmien välillä.

Me puolestamme näemme kriittisen historioitsijan tehtävänä tutkia ennakkokäsityksiä, mikä meidän tapauksessamme tarkoittaa suomalaisen yhteiskunnan etnonationalismin esilletuomista. Ilmiön näkyväksi tekeminen voi toivottavasti muuttaa totuttuja ajattelumalleja ja tarjota selkeämpiä näkökulmia tulevaisuuden haasteisiin.

Kirjoittajat ovat Åbo Akademin historian tutkijoita, ja tämä teksti on osa heidän Svenska kulturfondenin rahoittamaa tutkimushankettaan "Etnonationalismi Suomessa"

Viitteet

- 1 Hufvudstadsbladet 1919.
- 2 Kurunmäki 2007.
- 3 Siteerattu teoksessa Mörne 1927, 55–56.
- 4 Engman 2018.
- 5 Vasabladet 1933.
- 6 Väistö 2023.

Lähteet

Engman, Max. *Kielikysymys. Suomenruotsalaisuuden synty 1812–1922*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2018.

”Finlands svenska folkting.” *Hufvudstadsbladet*, 20. toukokuuta 1919.

Kurunmäki, Jussi. ”Kan en nation byggas på politisk vilja? Debatten mellan J. V. Snellman och August Schauman 1859–1860.” *Historisk Tidskrift för Finland* 92, no. 1 (2007): 63–89.

Mörne, Arvid. *Axel Olof Freudenthal och den finlandssvenska nationalitetstanken*. Helsingfors: Svenska folkpartiets centralstyrelse, 1927.

”Svenska partidagen.” *Vasabladet* 14. toukokuuta 1933.

Väistö, Janne. ”’Kustaa Aadolfin, hakkapeliittain ja vesisuihkujen päivä.’ 1930-luvun ruotsalaisuuden päivän mellakat suomalaisessa lehdistössä.” *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat* 23, no. 1 (2023): DOI: <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.123013>